State University "Uzhhorod National University"

CUESC

Center for Ukrainian and European Scientific Cooperation

III International Scientific-Practical Conference of Vice-Rectors for Research of Ukrainian Higher Education Institutions

EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINIAN SCIENCE: ISSUES AND CHALLENGES

October 23–26, 2025

2025

ORGANISING COMMITTEE:

Smolanka Volodymyr Ivanovych – Doctor of Medical Sciences, Professor, Rector of Uzhhorod National University;
Myroniuk Ivan Sviatoslavovych – Doctor of Medical Sciences, Professor, Vice-Rector for Research, Uzhhorod National University;
Savina Nataliia Borysivna – Doctor of Economics, Professor, Vice-Rector for Research and International Relations, National University of Water and Environmental Engineering, Member of the Presidium of the Council of Vice-Rectors for Scientific Work of Higher Education Institutions under the Ministry of Education and Science of Ukraine;
Sychikova Yana Oleksandrivna – Doctor of Engineering, Professor, Vice-Rector for Research of Berdyansk State Pedagogical University, Member of the Presidium of the Council of Vice-Rectors for Scientific Work of Higher Education Institutions under the Ministry of Education and Science of Ukraine;
Palinchak Mykola Mykhailovych – Doctor of Political Sciences, Professor, Dean of the Faculty of International Economic Relations, State University "Uzhhorod National University";
Holovko Oleh Pavlovych – PhD in Economics, Founder and Director of the Publishing House "Helvetica", Head of the Supervisory Council of the Center for Ukrainian and European Scientific Cooperation;
Vikhliaiev Mykhailo Yuriiovych – Doctor of Law, Professor, Director of Center for Ukrainian and European Scientific Cooperation.

Each author is responsible for content and formation of his/her materials.

The reference is mandatory in case of republishing or citation.

European integration of Ukrainian science: issues and challenges : III International Scientific-Practical Conference of Vice-Rectors for Research of Ukrainian Higher Education Institutions (October 23–26, 2025). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. 56 pages.

© Izdevniecība "Baltija Publishing", 2025
© State University "Uzhhorod National University", 2025
© Center for Ukrainian and European Scientific Cooperation, 2025

ISBN 978-9934-26-635-5

CONTENTS

Guest lectures as a channel for knowledge exchange within the European Education Area
Berezhna Svitlana Viktorivna **5**

International grants as a way of academic cooperation
Gerasymenko Anzhelika Hryhorivna **8**

Integration of Ukrainian higher education into the European Higher Education Area: challenges and opportunities for young researchers
Dubynskyy Oleg Yuriiovych, Filipishyna Liliya Mykhailivna **13**

"School of entrepreneur ship": European integration aspects and contemporary challenges
Ivanova Olha Anatoliivna **18**

Experience of rescue and research of cultural heritage objects from the combat zone in cooperation with European partners
Nikitenko Ihor Sviatoslavovych **21**

Participation of Ukrainian higher education institutions with a sports profile in the European Union Framework Programs for Research and Innovation and in conducting joint research (2022–2025)
Olkhovyi Oleh Mykhailovych **25**

Use of artificial intelligence-based services in higher education in Ukraine: analysis of university policies
Omelchuk Serhii Arkadiiovych **29**

Research and innovative developments of the Lviv State University of Life Safety as a way of forming a safe environment for society in war conditions
Popovych Vasyl Vasylovych, Koval Nazariy Yaroslavovych, Koval Volodymyr Vitaliyovych **37**

Education as a component of economic development: the international dimension
Savina Nataliia Borysivna, Mykhailova Yelyzaveta Viktorivna **41**

Scientific consortia: reality and prospects
Filipovych Miroslava Bohdanivna **45**

Universal design in the training of PhD candidates: theoretical foundations and practical aspects of implementation
Yahodnikova Viktoriia Viktorivna..... 49

DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-635-5-1

GUEST LECTURES AS A CHANNEL FOR KNOWLEDGE EXCHANGE WITHIN THE EUROPEAN EDUCATION AREA

ГОСТЬОВІ ЛЕКЦІЇ ЯК КАНАЛ ОБМІНУ ЗНАННЯМИ В РАМКАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Berezhna Svitlana Viktorivna
Doctor of Philosophy, Professor,
Vice-Rector for Scientific, Innovative and International Activities
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
Kharkiv, Ukraine

Бережна Світлана Вікторівна
доктор філософських наук, професор,
проректор з наукової, інноваційної і міжнародної діяльності
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Євроінтеграція України охоплює не лише політичні та економічні процеси, але й сферу освіти, яка виступає одним із ключових чинників комунікації з європейською спільнотою. Європейський простір вищої освіти спирається на такі ключові принципи, як якість освіти, взаємне визнання дипломів, мобільність студентів і викладачів, академічна свобода тощо. В цьому контексті участь України в цих процесах є надзвичайно важливою для гармонізації вищої освіти з європейськими стандартами, адже у Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки відзначається існування розриву між системою вищої освіти та потребами ринку праці. Зокрема, зміст освітніх програм не завжди відповідає вимогам роботодавців, а навички випускників закладів вищої освіти не повністю задовольняють потреби ринку. Виявляється нестача практичних професійних умінь у студентів, теоретичні знання часто відділені від практичного застосування, а випускники не завжди готові до реальної роботи в бізнес-середовищі. Крім того, недостатньо залучаються зацікавлені сторони до формування та вдосконалення переліку компетентностей і освітніх програм [1]. Гостьові лекції – це тимчасові виступи запрошених експертів, викладачів або практиків, які діляться своїм досвідом. Гостьові лекції можуть організовуватися для здобувачів вищої освіти всіх рівнів, докторантів та працівників Університету і проводитися поза затвердженим розкладом занять згідно з індивідуальними навчальними планами [2]. У більшості ЗВО України є «Положення про гостьові лекції», де прописані формат проведення лекцій, їх фінансування, цільова аудиторія

тощо (Рівенський державний гуманітарний університет, Чернігівська політехніка, Луцький педагогічний коледж, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди тощо) [3–4].

На відміну від довгострокових програм мобільності (наприклад, стажувань чи програм подвійних дипломів), візитових лекторів, гостьові лекції є доступнішими та менш затратними для організації.

Вони можуть проходити як у традиційному аудиторному форматі, так і онлайн, що значно розширює можливості для співпраці навіть за умов обмеженого фінансування чи географічної віддаленості. Важливим компонентом є міжкультурна взаємодія, яка виникає у процесі безпосереднього спілкування студентів з іноземними лекторами. Такі зустрічі сприяють розширенню світоглядних горизонтів молоді, розвитку комунікативних компетентностей, подоланню культурних бар'єрів і формуванню навичок міжкультурного діалогу. Запозичення європейських підходів у викладанні сприяє адаптації освітніх програм українських університетів. У навчальний процес інтегруються нові курси та дисципліни, що відповідають сучасним вимогам європейського освітнього простору, а також забезпечується узгодженість освітніх результатів із міжнародними стандартами.

Окремої уваги заслуговує розвиток онлайн-лекцій, що набув особливого поширення в умовах пандемії COVID-19. Перехід до цифрових форматів зняв географічні бар'єри, відкривши можливості для міжнародної взаємодії без необхідності фізичної мобільності. Це стало важливим кроком до цифровізації освітнього процесу та розширення доступу до міжнародних освітніх практик.

Науковці Норвезького університету природничих наук визначили основні фактори успішного проведення гостьової лекції, а саме: вибір актуальної для майбутньої професійної діяльності здобувачів вищої освіти теми лекції; наявність у викладача курсу професійних зв'язків серед викладачів ЗВО з певної предметної спеціальності та/або фахівців певної професійної сфери як запорука вибору компетентного гостьового лектора; наявність простої процедури для відшкодування витрат на проїзд для запрошених лекторів тощо. Останнє вкрай рідко використовується в українських ЗВО.

Окремої уваги заслуговує виховний потенціал гостьових лекцій. Вони сприяють розвитку громадянських компетентностей студентів, формуванню критичного мислення, толерантності, а також утвердженню європейських цінностей як основи академічного та суспільного життя.

Гостьові лекції проводяться за особистої ініціативи зацікавлених осіб або у відповідності з європейським проєктами та програмами. Так, програма **Erasmus+** посідає важливе місце у розвитку міжнародної

академічної співпраці українських закладів вищої освіти. Університети активно долучаються до цього проєкту, організовуючи лекції іноземних викладачів та забезпечуючи мобільність власних науково-педагогічних працівників у партнерських закладах освіти. Така взаємодія сприяє формуванню єдиного освітнього простору та створює умови для обміну досвідом на міжінституційному рівні.

Важливим напрямом стають спільні лекційні ініціативи, коли університети об'єднують зусилля для проведення циклів гостьових лекцій за участю викладачів із різних країн (ініціатива Twinning, COIL, DAAD тощо). Цей формат дозволяє поєднати різноманітні наукові школи, забезпечує ширше охоплення тематики та сприяє більшій міжкультурній взаємодії.

Попри значні переваги, практика гостьових лекцій стикається з низкою викликів. Серед них варто виокремити недостатнє фінансування міжнародних освітніх проєктів, мовний бар'єр, який ускладнює ефективне засвоєння матеріалу, слабку популяризацію таких заходів серед студентської та викладацької аудиторії, а також потребу у розбудові сучасної інфраструктури для проведення онлайн-виступів.

Таким чином, гостьові лекції виступають одним із найдинамічніших механізмів обміну знаннями в межах Європейського освітнього простору. Вони сприяють інтеграції України до європейської академічної спільноти, підвищують якість освітнього процесу та формують у студентів нові цінності, що відповідають сучасним вимогам суспільства. Подальший розвиток цієї практики дозволить не лише підвищити рівень національної вищої освіти, але й забезпечити її органічну інтеграцію до спільного європейського освітнього простору.

Перспективи розвитку цього напряму полягають у розширенні партнерської мережі між університетами, підтримці цифровізації освіти та впровадженні нових онлайн-форматів. Важливо також забезпечити належне фінансування з боку держави та міжнародних фондів, а крім того – посилити популяризацію гостьових лекцій як невід'ємного елемента академічної культури.

Література:

1. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : Розпорядження Каб. М-в України від 23.02.2022 № 286-р. URL: http://surl.li/dtmdf (дата звернення: 04.10.2025).

2. Методичні рекомендації для експертівНаціонального агентства щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми : рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти : Протокол від 29 серпня 2019 р. No 9. Режим доступу : http://surl.li/uoaqe(дата звернення 03.10.2025).

3. Красильникова Г. В., Снядковський М., Красильников С. Р. Гостьові лекції в освітньому процесі підготовки педагогів професійного навчання. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2024. № 82. С. 33–41. URL: https://jped.uipa.edu.ua/index.php/JPED/article/view/582/503 (дата звернення: 04.10.2025).

4. Положення про реалізацію програми «Візит-професор», «Гостьовий лектор» у Національному університеті «Львівська Політехніка» : затв. наказом «Про викладення у новій редакції «Положення про реалізацію програми «Візит-професор», «Гостьовий лектор» у Національному університеті «Львівська політехніка»» від 22.12.2021 № 779-1-10. URI: https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/pages/2042/nakaz-779-1-10-vid-22122021-1.pdf (дата звернення: 04.10.2025).

5. Положення про організацію та проведення гостьових лекцій у ХНПУ імені Г. С. Сковороди : затв. Вченою радою Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди від 24.06.2022, протокол № 5. URI: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Normat_dokum/Pol/Polozhennia%20pro%20orhanizatsiiu%20ta%20provedennia%20hostovykh%20lektsii%20u%20KhNPU%20imeni%20H.S.%20Skovorody%20.pdf (дата звернення: 04.10.2025).

DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-635-5-2

INTERNATIONAL GRANTS AS A WAY OF ACADEMIC COOPERATION

МІЖНАРОДНІ ГРАНТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ АКАДЕМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ

Gerasymenko Anzhelika Hryhorivna
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Vice-Rector for Research, Pedagogical Activities and International Relations
State University of Trade and Economics
Kyiv, Ukraine

Герасименко Анжеліка Григорівна
доктор економічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародних зв'язків
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

Переоцінити важливість міжнародної академічної співпраці у глобалізованому світі, що розвивається на засадах інноваційності, досить

складно. Ще складніше це зробити тоді, коли знаходишся в позиції аутсайдера. За даними глобального індексу інновацій Україна у 2025 році посідає 66 позицію в загальному рейтингу, 35 – в Європі та 15 – в своїй групі країн за рівнем середньодушового доходу [1, с. 19]. З такої позиції досить складно стартувати. Це, як мінімум, вимагає величезних інвестицій в науку, які воююча країна не завжди може собі дозволити. Навіть повне розуміння важливості інвестицій в інноваційний розвиток, насамперед у ВПК, тут вступає у конфронтацію з вимогою забезпечення потреб найнижчого рівня піраміди Маслоу для населення: розбудова мережі укриттів, відновлення житла, енергетичної, транспортної інфраструктури тощо. Тому витрати на НДДКР на рівні 0,3% ВВП в Україні [2] порівняно з більше 3% ВВП у лідерів рейтингу [3] повертають до думки про критичну необхідність міжнародної академічної співпраці.

Така співпраця дозволить українським вченим користуватися у своїх дослідженнях напрацюваннями іноземних партнерів, вона змусить працювати на себе синергію відмінностей (міжкультурних, міждисциплінарних та тих, що обумовлені спадкоємністю провідних національних наукових шкіл), а будучи реалізованою за кошти міжнародних грантів, надасть ще і таке необхідне вітчизняній науці матеріальне забезпечення дослідницького процесу.

Ще 15–20 років тому грантова робота була своєрідним ексклюзивом, охоплюючи вкрай низьку частку українських закладів вищої освіти. Основним джерелом фінансування наукових досліджень був державний бюджет. Сьогодні ситуація вже кардинально інша. Індикатори міжнародної грантової роботи українських закладів вищої освіти, наукових установ та інших організацій-учасників за 4 роки реалізації програми Горизонт Європа уже майже наздогнали, а за окремими позиціями і випередили кількісні показники за 7 попередніх років реалізації програми Горизонт 2020 (табл. 1). Щодо структурних показників активності українських учасників (у порівнянні з іншими країнами), то майже усі вони уже встигли подвоїтися, що є незаперечним свідченням ефективної інтеграції українських вчених у європейський дослідницький простір із використанням інструментарію міжнародних грантів.

Схожою є ситуація за програмою Еразмус+, де уже за 2 роки до завершення поточної програми ми можемо спостерігати перевищення усіх індикаторів її попередниці. І хоча Еразмус+ – це швидше освітня програма, ніж наукова, не слід нею нехтувати. По-перше, значна кількість проєктів Еразмус+ містить наукову складову. По-друге, мобільності та спільні з іноземними партнерами активності, передбачені програмою, є запорукою академічної взаємодії українських

науково-педагогічних працівників із закордонними колегами, і, навіть будучи реалізованими у суто освітніх проєктах, часто стають основою для подальшої уже наукової кооперації. Визнаючи це, Міністерство освіти і науки України врахувало активність за проєктами Еразмус+ в рамках процедури державної атестації наукових установ та закладів вищої освіти.

Таблиця 1

Окремі індикатори міжнародної грантової роботи українських організацій

Індикатор	**2014-2020**	**2021-2024**
Горизонт 2020 / Горизонт Європа		
Учасники		
- кількість	174	179
- % від загальної кількості учасників	0,37	0,7
Заявки		
- кількість	2840	1722
- % від усіх заявок за програмою	0,28	0,42
Грантові угоди		
- кількість	241	180
- % від усіх підписаних угод за програмою	0,65	1,3
Обсяги фінансування		
- млн. євро	48,88	48,03
- % від усіх підписаних угод за програмою	0,07	0,13
Індикатор	**2014-2020**	**2021-2025**
Еразмус+		
Еразмус+КА1		
- кількість мобільностей з України до ЄС	9552	10007
Еразмус+КА2		
- кількість профінансованих проєктів	49	101
- кількість учасників	272	335
Еразмус+ Жан Моне		
- кількість профінансованих проєктів	121	258
- кількість учасників	57	73

Джерело: складено автором за даними [4; 5].

Представлення у табл. 1 інформації по двом програмам: Горизонт та Еразмус+ є не випадковим, адже саме ці програми є найбільш популярними в українському академічному середовищі. Не останню роль у цій популярності відіграє розвинута інфраструктура відповідних програм в Україні: Національний Еразмус+ Офіс в Україні та Офіс Горизонт Європа в Україні з нещодавно розбудованою мережею національних контактних пунктів і їх активна просвітницька діяльність.

Водночас європейські дослідники, зважаючи на складнощі адміністрування та надзвичайно високу конкурентність програм Горизонт та Еразмус+, останніми роками дуже неохоче беруть у них участь. Опосередкованим свідченням цього є зростання структурних показників у табл. 1. Це означає, що українським науковцям, які розглядають міжнародні гранти як інструмент академічної співпраці з їх закордонними колегами, слід диверсифікувати свою грантову діяльність.

Як проректор, відповідальний за наукову роботу у Державному торговельно-економічному університеті, я поставила таке завдання перед науково-педагогічними працівниками наприкінці 2024 року і уже у 2025 році це принесло перші результати. Цьогоріч науково-педагогічні працівники ДТЕУ взяли участь у множині конкурсів за 10 грантовими програмами і станом на жовтень 2025 року вже отримали 5 грантів, у тому числі – три гранти від національних дослідницьких агенцій усіх трьох скандинавських країн.

Для масштабування практики диверсифікації міжнародної грантової роботи в Україні та більш повного використання потенціалу європейських національних грантових програм, відкритих для участі українців, доцільно було б на національному рівні передбачити існування деякого координаційного центру, до функцій якого б відносилася інституційна взаємодія з іноземними грантодавцями з одного боку та українськими дослідницькими центрами (закладами вищої освіти, науковими установами тощо) з іншого, дисемінація інформації про міжнародні грантові програми та їх можливості для українських вчених, і т.ін. Інвестиції у діяльність такого центру окупляться за рахунок зниження навантаження на державний бюджет України внаслідок зміни структури фінансування наукових досліджень, в тому числі фундаментальних, та синергетичного ефекту від експлуатації іноземних ресурсів задля вирішення актуальних для національної економіки дослідницьких проблем.

Література:

1. Global Innovation Index 2025. Innovation at a Crossroads. 18th Edition. Geneva: WIPO, 2025. URL: https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2025/assets/80937/global-innovation-index-2025-en.pdf

2. Костюк О. Критичний рівень: Україна фінансує науку в перерахунку на людину у 85 разів менше ніж ЄС. *Liga.net*. 30 січ. 2025. URL: https://www.liga.net/ua/society/opinion/krytychnyy-riven-ukraina-finansuie-nauku-v-pererakhunku-na-liudynu-u-85-raziv-menshe-nizh-yes

3. R&D expenditure. *Eurostat. Sept*. 2025. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=R%26D_expenditure

4. Статистика участі українських організацій у рамкових програмах ЄС «Горизонт 2020» та «Горизонт Європа». *Офіс «Горизонт Європа» в Україні*. URL: https://horizon-europe.org.ua/uk/news/info/statystyka-uchasti-ukrayinskyh-organizaczij-u-ramkovyh-programah-yes-goryzont-2020-ta-goryzont-yevropa/.

5. Програма ЄС Еразмус+: 38 років трансформації у сферах освіти, професійного розвитку, молоді та спорту в Європі. *Національний Еразмус + офіс в Україні*. 15 черв. 2025. URL: https://erasmusplus.org.ua/news/programa-yes-erazmus-38-rokiv-transformacziyi-u-sferah-osvity-profesijnogo-rozvytku-molodi-ta-sportu-v-yevropi/

DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-635-5-3

INTEGRATION OF UKRAINIAN HIGHER EDUCATION INTO THE EUROPEAN HIGHER EDUCATION AREA: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR YOUNG RESEARCHERS

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР ВИЩОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

Dubynskyy Oleg Yuriiovych
Doctor of Legal Sciences, Professor,
Vice-Rector on Scientific Pedagogical Work, Economic, Legal & Social Affairs
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Mykolaiv, Ukraine

Дубинський Олег Юрійович
доктор юридичних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи, економічних, юридичних та соціальних питань
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
м.Миколаїв, Україна

Filipishyna Liliya Mykhailivna
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Deputy Director for Academic Affairs
Pervomaysky Educational and Scientific Institute of Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Pervomaisk, Mykolaiv region, Ukraine

Філіпішина Лілія Михайлівна
доктор економічних наук, професор,
заступник директора з навчальної роботи
Первомайський навчально-науковий інститут Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
м. Первомайськ, Миколаївська область, Україна

Ukraine's integration into the European Higher Education Area (EHEA) and European Research Area (ERA) sets strategic guidelines for the modernization of its higher education system. These frameworks offer new pathways for training researchers and fostering international academic collaboration. However, alignment with European standards such as the European Qualifications Framework (EQF) and Standards and Guidelines for Quality Assurance (ESG) remains a key challenge. Misalignments reduce international recognition of Ukrainian qualifications and negatively impact graduate competitiveness abroad [8].

The purpose of this study is to analyze Ukraine's progress in integrating into European educational and research spaces, identify current challenges and emerging opportunities, and formulate strategic recommendations for enhancing the capacity of young researchers.

In 2023, Ukraine's R&D expenditure was 0.33% of GDP, slightly lower than in previous years, continuing a trend of long-standing underinvestment compared to EU averages above 2% (World Bank, 2025) [11]. This structural underfunding reduces the country's ability to finance domestic research, making international programmes a critical source of support. Since its association with Horizon Europe in June 2022 (European Commission, 2022) [5], Ukraine has expanded access to EU funding and networks. As of mid-2024, Ukrainian organisations submitted 1,722 applications (0.42% of all Horizon Europe applications), resulting in 180 grant agreements (~€48 million funding) with the participation of 179 institutions. Ukraine now ranks 7th among 19 associated countries in funding volume and participation diversity [9]. In parallel, targeted support schemes have further strengthened research resilience under wartime conditions. The EURIZON Fellowship Programme increased its budget to €4.5 million in 2024, enabling 324 Ukrainian researchers to sustain their projects abroad [3], while an additional €10 million was allocated to the MSCA4Ukraine scheme in 2024, supporting more displaced doctoral and postdoctoral researchers [2]. Together, these instruments illustrate how external funding helps to compensate for domestic constraints and sustain Ukraine's integration into the European Research Area.

One major challenge is aligning higher education programs with the European Higher Education Area (EHEA) standards, particularly the European Qualifications Framework (EQF) and the European Standards and Guidelines (ESG). Insufficient alignment limits the international recognition of Ukrainian diplomas and reduces graduates' competitiveness abroad [8]. Given the limited domestic funding, Ukraine invests less than 0.5% of GDP in research, compared to over 2% in EU countries external initiatives have become increasingly important. The Eastern Partnership (EaP) framework has played a key role in aligning Ukraine's research and innovation policies with the EHEA and European Research Area (ERA). Since Ukraine's association with Horizon 2020 in 2015, significant steps have been taken to enhance mobility, promote technology transfer, and support the creation of research-intensive clusters. However, challenges remain regarding private sector involvement in R&D funding and the ongoing brain drain, which weakens the regional scientific workforce [7].

Centralized governance often restricts institutional autonomy, which can constrain innovative research initiatives and reduce the quality of doctoral training. In response, the National Council of Ukraine on Science and

Technology Development has established new working groups, including the «European Integration» group. Its activities aim to systematically integrate Ukrainian science into the ERA, align national strategic priorities with European ones, and develop support mechanisms for universities and research institutions in adapting to EU standards [10].

Despite these challenges, European integration offers significant opportunities for young researchers. Participation in international grant programs such as Horizon Europe, Erasmus+, and COST facilitates access to funding, advanced laboratories, and transnational research networks [4].

Academic mobility programs, including joint PhDs and double degree programs, allow students to gain international experience, collaborate on interdisciplinary research projects, and expand professional networks. According to the Mobility Scoreboard: Higher Education Background Report (European Commission, 2022/2023), successful integration of the national higher education system into the European educational space is impossible without developing mobility for students and researchers. The report highlights key factors that facilitate mobility, such as access to information and guidance, language preparation, financial support, equal opportunities for students from socially vulnerable groups, and simplified procedures for recognition of learning outcomes and qualifications. For Ukraine, these indicators can serve as a benchmark for developing policies that engage students in international programs, harmonize national standards with European ones, and support young researchers in their professional mobility [6].

In addition to domestic initiatives, external frameworks such as the Eastern Partnership (EaP) support Ukraine's integration into European research and innovation networks. Through association with Horizon 2020 and subsequent programs, Ukrainian researchers have gained enhanced access to European research infrastructures, mobility schemes, and technology transfer initiatives. These partnerships aim to strengthen institutional resilience, foster innovation ecosystems, and increase the participation of Ukrainian researchers in international projects while aligning with the strategic priorities of the European Research Area [1].

Digitalization plays a crucial role in supporting Ukrainian researchers. Access to open science platforms, electronic repositories, and virtual doctoral schools allows young scholars to participate in global academic communities even under limited resources. In parallel, European integration promotes academic integrity within Ukrainian higher education institutions, a prerequisite for full participation in the European Higher Education Area. Building a culture of research ethics enhances international trust in Ukrainian scholars.

Key directions for further integration include the harmonization of academic programs with the Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG) and the European Qualifications Framework (EQF) to ensure international recognition of Ukrainian degrees [8]. It also involves enhancing interdisciplinarity and incorporating innovative approaches into doctoral training to address sustainable development and digital transformation challenges, strengthening academic integrity by embedding international ethical standards within research practices, and developing partnerships between Ukrainian universities, European research institutions, and industry to facilitate commercialization of research and increase its practical impact [4].

Integrating Ukrainian higher education into the EHEA is both challenging and essential for developing a new generation of researchers. It creates opportunities for global academic engagement, enhances research mobility, provides access to international funding, and fosters digital and interdisciplinary competencies. Strategic association with the EHEA and ERA has already yielded concrete benefits for researcher training and international engagement.

Despite these advances, structural underfunding and institutional misalignment remain. To sustain progress, it is essential to: commit to a minimum of 1% of GDP for R&D (gradually increasing toward EU averages), fully integrate ESG and EQF frameworks into national accreditation systems, and institutionalize domestic support for researcher mobility, open access publishing, and academic integrity. Success depends on comprehensive state support, effective university governance, active institutional engagement, and the readiness of young scholars to embrace innovation and openness.

Bibliography:

1. European Commission. International cooperation with the Eastern Partnership in research and innovation. Research and Innovation – European Commission. 2025. Retrieved from https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-research-and-innovation/europe-world/international-cooperation/regional-dialogues-and-international-organisations/eastern-partnership_en

2. European Commission. Commission allocates additional €10 million to support researchers from Ukraine under Horizon Europe. Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations. 2024, April 18.

3. European Commission. EU allocates €4.5 million for 324 Ukrainian scientists' projects to pursue their research. 2024, May 2. Retrieved September 8, 2025, from https://enlargement.ec.europa.eu/news/eu-

allocates-eu45-million-324-ukrainian-scientists-projects-pursue-their-research-2024-05-02_en?utm_source=chatgpt.com

4. European Commission. European Research Area Policy Agenda 2022–2024. Publications Office of the European Union. 2022. URL: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/490ee6ca-aa58-11ec-83e1-01aa75ed71a1/language-en

5. European Commission. Horizon Europe: The EU research and innovation programme (2021–2027). Publications Office of the European Union. 2021. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu

6. European Commission. Mobility scoreboard: Higher education background report 2022/2023. Eurydice. https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/mobility-scoreboard-higher-education-background-report-20222023

7. European CommissionRoadmap for EU–Eastern Partnership S&T cooperation. Publications Office of the European Union. 2018. Retrieved from https://research-and-innovation.ec.europa.eu/document/download/8cd9512d-10da-492e-9369-e410ab4a4da0_en?filename=east_roadmap_2018.pdf

8. European Higher Education Area. Standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education Area (ESG). EHEA Ministerial Conference. 2020. URL: https://www.eua.eu/publications/policy-input/standards-and-guidelines-for-quality-assurance-in-the-european-higher-education-area-esg.htm

9. Horizon Europe Office in Ukraine. Statistics on Ukraine's participation in Horizon Europe and Horizon 2020 programmes. UKRAINE Network. Retrieved September 2024, August. from https://ukrainet.eu/2024/08/01/heo-ua-statistics/?utm_source=chatgpt.com

10. National Council of Ukraine on Science and Technology Development. The national council adopted key decisions on the development of science and technology in Ukraine. Ministry of Education and Science of Ukraine. 2025, March 19. https://mon.gov.ua/news/natsionalna-rada-ukhvalyla-kliuchovi-rishennia-shchodo-rozvytku-nauky-ta-tekhnolohii-v-ukraini

11. Trading Economics. Research and development expenditure (% of GDP) – Ukraine. Retrieved September 8, 2025, from https://tradingeconomics.com/ukraine/research-and-development-expenditure-percent-of-gdp-wb-data.html

DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-635-5-4

"SCHOOL OF ENTREPRENEUR SHIP": EUROPEAN INTEGRATION ASPECTS AND CONTEMPORARY CHALLENGES

«ШКОЛА ПІДПРИЄМНИЦТВА»: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ АСПЕКТИ ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Ivanova Olha Anatoliivna
PhD in Economics, Associate Professor,
Vice-Rector for Research
Kharkiv University of Humanities "People's Ukrainian Academy"
Kharkiv, Ukraine

Іванова Ольга Анатоліївна
кандидат економічних наук, доцент,
проректор з науково-дослідної роботи
Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
м. Харків, Україна

Актуальність питання євроінтеграційних аспектів освітньої політики України визначається стратегічним курсом держави на поглиблення співпраці з Європейським Союзом. У сучасних умовах освітні проєкти постають важливим інструментом модернізації національної системи освіти та її наближення до стандартів Європейського простору освіти. Реалізація таких ініціатив вимагає гармонізації змісту навчальних програм, розвитку академічної мобільності, запровадження інноваційних методик та забезпечення якості освіти відповідно до європейських критеріїв.

Водночас процес інтеграції супроводжується низкою викликів. З одного боку, вони зумовлені зовнішніми чинниками – глобалізаційними процесами, цифровізацією освітнього середовища, а також впливом воєнних дій, що змінюють освітній ландшафт України. З іншого боку, залишаються актуальними внутрішні проблеми: обмежене фінансування, недостатня підготовка кадрів, потреба в оновленні навчальних матеріалів та методологій.

У цьому контексті освітні проєкти набувають особливої ваги як засіб не лише інтеграції до європейського освітнього простору, але й формування конкурентоспроможної молоді, здатної реалізувати себе у сучасних соціально-економічних та культурних умовах.

У цьому контексті особливої ваги набувають освітні проєкти, спрямовані на формування підприємницького мислення та розвиток практичних компетентностей молоді. У Харківському гуманітарному університеті «Народна українська академія» (ХГУ «НУА»), як

комплексі неперервної освіти проєктній роботі приділяється значна увага саме крізь призму наскрізної підготовки проєктів.

Прикладом такої ініціативи є проєкт «Школа підприємництва», який поєднує сучасні освітні підходи з потребами ринку праці та європейськими стандартами розвитку підприємницьких навичок. Його реалізація сприяє формуванню покоління молодих лідерів, здатних адаптуватися до викликів сучасності, створювати власні бізнес-ініціативи та активно інтегруватися в європейський економічний і соціокультурний простір. Цей проєкт охоплює ліцеїстів академії, які за допомогою здобувачів університету НУА, як консультантів, готують бізнес-моделі. Викладачі кафедр та ліцею виступають у якості менторів. Захист проєкту відбувається перед журі, до складу якого входять випускники ХГУ «НУА», які працюють у реальному секторі бізнесу, в тому числі компаніях з залученням іноземних інвестицій. Кращі проєкти чи їх елементи можуть бути впроваджені, фінансуватися бізнес-спільнотою.

Таким чином, освітні проєкти на зразок «Школи підприємництва» є не лише засобом підвищення якості освіти, але й вагомим кроком у напрямі посилення внутрішньої інтеграції так и зовнішніх стейкхолдерів, таких, які задіяні у реалізації євроінтеграційних процесів України.

Особливе значення у контексті євроінтеграційних процесів має інтеграція різних рівнів освітньої та професійної спільноти в межах проєкту **«Школа підприємництва».** Його унікальність полягає у поєднанні потенціалу школярів, студентів та випускників, що створює багаторівневу систему взаємодії та передачі знань. Залучення учнівської молоді до розробки бізнес-ідей формує практичні компетентності ще на ранніх етапах освітнього становлення, а участь студентів як менторів та консультантів дозволяє поєднати теоретичні знання з практичним досвідом організації проєктної діяльності.

Водночас роль випускників та представників бізнес-середовища як експертів та членів журі забезпечує високий рівень практичної експертизи й сприяє адаптації освітніх результатів до реальних потреб ринку. Такий формат взаємодії створює своєрідний освітньо-бізнесовий кластер, що відповідає європейській моделі «навчання впродовж життя» та сприяє формуванню підприємницької екосистеми.

Інтеграція різних освітніх та професійних рівнів у межах одного проєкту не лише забезпечує безперервність освітнього процесу, але й зміцнює горизонтальні зв’язки між академічною спільнотою та бізнесом. Це відповідає європейським підходам до підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних до інноваційної діяльності, критичного мислення та активної участі у розвитку економіки знань.

Таким чином, освітній проєкт «Школа підприємництва» може розглядатися як ефективна модель євроінтеграційної освітньої практики, що поєднує інноваційний підхід до навчання з принципами партнерства та співпраці. Завдяки інтеграції школярів, студентів, випускників та представників бізнесу він створює умови для формування наскрізної освітньо-професійної траєкторії, яка відповідає європейським стандартам розвитку підприємницької компетентності.

Проєкт сприяє не лише набуттю практичних знань і навичок, але й формує цінності відкритості, креативності та відповідальності, що є ключовими у процесі побудови сучасного громадянського суспільства. Його реалізація відкриває перспективи для більш глибокої інтеграції української молоді у європейський освітній та економічний простір, підсилюючи стратегічний курс України на євроінтеграцію.

Література:

1. Інтеграція системи освіти України в європейський освітній простір : зб. тез доп. VI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 25 жовт. 2024 р. [Електронне видання] / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2024. 292 с. ISBN 978-617-8421-15-1.

2. Локшина О. І. Європейська і світова інтеграція в галузі освіти: шлях до підвищення якості освіти / О. І. Локшина. [Електронний ресурс]. 2016. 164 с.

3. Локшина О. І., Глушко О. З., Джурило А. П., Кравченко С. М., Нікольська Н. В., Тименко М. М., Шпарик О. М. Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї : монографія / за заг. ред. О. І. Локшиної. [Е-видання]. Київ : КОНВІ-ПРІНТ, 2021. 350 с. ISBN 978-617-8124-17-5.

4. Соціальне підприємництво – до шкіл: проєкт розшукує учасників / Osvitoria.media, 07.02.2025. Режим доступу: https://osvitoria.media/news/sotsialne-pidpryyemnytstvo-do-shkil-proyekt-rozshukuye-uchasnykiv/ (дата звернення: 07.09.2025).

5. Українська освіта в умовах інтеграції до ЄС: підсумки … / OA.edu.ua, 04.04.2025. Режим доступу: https://www.oa.edu.ua/ua/info/news/2025/04-04-01 (дата звернення: 07.09.2025).

DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-635-5-5

EXPERIENCE OF RESCUE AND RESEARCH OF CULTURAL HERITAGE OBJECTS FROM THE COMBAT ZONE IN COOPERATION WITH EUROPEAN PARTNERS

ДОСВІД ПОРЯТУНКУ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ІЗ ЗОНИ БОЙОВИХ ДІЙ У СПІВПРАЦІ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ПАРТНЕРАМИ

Nikitenko Ihor Sviatoslavovych
Doctor of Geology,
Associate Professor,
Vice-Rector for Research
Dnipro University of Technology
Dnipro, Ukraine

Нікітенко Ігор Святославович
доктор геологічних наук, доцент,
проректор з наукової роботи
НТУ «Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна

Повномасштабна війна завдає величезної шкоди не лише населенню та інфраструктурі України. Від бойових дій, зокрема, страждають культурні пам'ятки. З початком повномасштабної війни багато об'єктів культурного надбання, перш за все музейних предметів, було евакуйовано. Однак не всі об'єкти можуть бути легко евакуйовані у безпечні місця, зокрема у західні регіони України. До даної категорії належать твори крупної пластики з каменю, такі як стародавні кам'яні статуї, так звані «кам'яні баби». Як відомо, більшість «кам'яних баб» представлені половецькими кам'яними статуями XI–XIII ст. н. е. і походять з південного сходу країни, де сьогодні точаться бойові дії. Окрім музейних колекцій, вони збереглися встановленими in situ на підвищеннях місцевості, а також у інших місцях, зокрема в населених пунктах. Крім того, захисту потребують кам'яні статуї, що зберігаються у центральних музеях прифронтових регіонів, розташованих у населених пунктах, які зазнають регулярних повітряних атак.

Протягом минулого століття багато кам'яних баб, з метою збереження від вандалізму, поповнили колекції обласних та районних музеїв. Так, найбільша колекція крупної кам'яної пластики середньовічних кочівників у світі на сьогодні зберігається у Дніпропетровському національному історичному музеї ім. Д.І. Яворницького. На відміну від невеликих музейних предметів, евакуація великої колекції крупних кам'яних статуй є проблематичною, що вимагає від зберігачів проведення заходів із захисту та реставрації цього виду артефактів. Крім того, від початку активних бойових дій на сході нашої

країни, зусиллями ЗСУ та волонтерів, відбувається поступова евакуація до Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д.І. Яворницького об'єктів крупної кам'яної пластики із зони бойових дій. Так, протягом останніх років на тимчасове зберігання до музею було прийнято близько 20 предметів крупної кам'яної пластики з Донецької та сходу Дніпропетровської областей. Організацією евакуаційних робіт, зокрема, опікуються директор музею, археолог Олександр Старік, заступник директора з обліку та збереження музейних цінностей Юрій Фанигін та інші працівники установи. Значний внесок у цю справу роблять співробітники музею, які мобілізувалися у 2022 році, такі як Дмитро Романчук. Дослідженням та обліком статуй займається зберігач археологічних колекцій Майя Сердюк.

Важливу роботу зі збереження предметів крупної пластики з каменю здійснюють співробітники Національного заповідника «Хортиця», очолюваного Валерієм Шевченком. Залученням міжнародних партнерів до збереження культурного надбання займається заступник генерального директора з наукової роботи Світлана Охріменко. Вивченням та збереженням колекції опікується старший науковий співробітник відділу науково-фондової роботи Тетяна Шелеметьєва. Співробітниками заповідника було вирішено евакуювати на захід країни лише одну цінну кам'яну статую скіфського часу, решту ж предметів було сховано на місці.

У перші дні повномасштабної війни кам'яні статуї в багатьох музеях було захищено мішками з піском, але згодом було помічено, що конденсат, який утворюється між мішками та поверхнею статуй, негативно впливає на їх збереженість. Після цього, зокрема у Дніпропетровському національному історичному музеї ім. Д.І. Яворницького, статуї, експоновані на передньому подвір'ї, були захищені футлярами з кевларових плит, що вентилюються через спеціальні отвори, а решту цінних статуй було сховано. Статуї з о. Хортиця, з метою збереження, також було сховано у спеціальних приміщеннях.

Від перших днів повномасштабної війни музейні установи країни отримали значну допомогу від європейських партнерів у вигляді матеріалів, необхідних для евакуації та збереження експонатів. Європейською Комісією у 2024 році було видано «Рекомендації групи експертів під керівництвом Європейської Комісії з питань збереження культурної спадщини в Україні», яка є докладною інструкцією зі збереження об'єктів культурної спадщини та активно впроваджується в Україні [1]. Також цінним виданням, що містить важливі рекомендації зі збереження пам'яток, опубліковано у звіті, створеному на кошти низки європейських донорських організацій: «Мобілізація догляду за культурною спадщиною в умовах війни Росії проти Украї-

ни» [2]. Сьогодні також активізувалася співпраця в галузі залучення закордонних фахівців до реставраційних робіт. Українські реставратори мають можливість проходити закордонні стажування, а міжнародні проєкти фінансують дослідження та реставрацію пам'яток. Національним заповідником «Хортиця», в рамках проєкту ЮНЕСКО «Збереження культурної спадщини України: посилення моніторингу, реагування на надзвичайні ситуації та готовності до них на пошкоджених об'єктах культурної та природної спадщини в Україні, включаючи об'єкт всесвітньої спадщини «Історичний центр Одеси», було залучено реставраторів для відновлення та консервації різних типів пам'яток, зокрема творів крупної пластики з каменю.

Як відомо, реставрація предметів з каменю потребує докладних відомостей про його склад та структурні особливості. НТУ «Дніпровська політехніка» залучався до дослідження колекцій крупної кам'яної пластики як Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д.І. Яворницького, так і Національного заповідника «Хортиця». У 2024 році нами було виконано петрографічний аналіз 14 статуй, евакуйованих з Донецької області на зберігання до м. Дніпра. Визначено гірські породи, з яких було виготовлено статуї, що виявилися різними відмінами пісковиків. Встановлено склад цементуючої речовини пісковиків, а також ступінь вивітрілості гірських порід, що важливо для подальших реставраційних робіт. Зокрема, мінеральний склад цементу було точно визначено за допомогою рентгеноструктурного аналізу у Краківській гірничо-металургійній академії ім. Станіслава Сташиця із залученням фахівців Інституту геохімії мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України. Крім визначення складу сировини кам'яних статуй, також було встановлено її походження. Було з'ясовано, що матеріалом досліджених «кам'яних баб» є пісковики кам'яновугільного періоду Донецького басейну, що походять з низки родовищ у Донецькій області, а також неогенові пісковики зі сходу Дніпропетровщини. На сьогодні роботи з вивчення сировини кам'яних статуй, що прибувають до Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д.І. Яворницького, продовжуються.

У рамках проєкту, фінансованого ЮНЕСКО, в НТУ «Дніпровська політехніка» було виконано аналіз 10 музейних предметів з музею Національного заповідника «Хортиця», до переліку яких увійшли половецькі кам'яні баби, а також відомий «Чорний камінь» з острова Хортиця, що міг мати культове значення у давнині. У результаті проведених аналізів було встановлено, що кам'яні баби були виготовлені з палеозойських пісковиків Донецького басейну, а також з неогенових вапняків, поширених у Запорізькій області. «Чорний камінь» та досліджені подібні камені, виявлені на о. Хортиця, були ідентифіковані

як габро, що має аналоги серед порід олександрівського інтрузивного комплексу, поширеного в межах Середньопридніпровського мегаблоку Українського щита [3, с. 82–83]. У результаті петрографічного вивчення було дано рекомендації реставраторам щодо врахування хімічного та мінерального складу матеріалу статуй, а також ступеня вивітрілості, наявності пор тощо.

Таким чином, попри негативні впливи війни, заходи зі збереження об'єктів культурної спадщини сприяли активізації міжнародного співробітництва у цій галузі, залученню провідних європейських фахівців у галузі реставрації, активізації міжнародної співпраці у галузі природничих наук, зокрема археометрії, а також більш активному вивченню предметів музейних колекцій України на світовому рівні.

Література:

1. Рекомендації групи експертів під керівництвом Європейської Комісії з питань збереження культурної спадщини в Україні. Люксембург: Відділ публікації офіційних видань ЄС, 2024. 34 с. doi: 10.2766/219456

2. Воннак, Д., Джонс, Ш., Расмуссен, Й.М., Гарді, С.Е. *Мобілізація догляду за культурною спадщиною в умовах війни Росії проти України*. Університет Стірлінга, 2025. 102 с. doi: 10.34722/wv4v-j393

3. Нікітенко І. С., Шелеметьєва Т. І. Про походження «Чорного каменя» з Національного заповідника «Хортиця». *Геологічна будова та корисні копалини України* : збірник тез всеукраїнської наукової конференції (Київ, 16–17 вересня 2025 р.). НАН України, Ін-т геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М. П. Семененка. Київ, 2025. С. 80–84.

DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-635-5-6

PARTICIPATION OF UKRAINIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS WITH A SPORTS PROFILE IN THE EUROPEAN UNION FRAMEWORK PROGRAMS FOR RESEARCH AND INNOVATION AND IN CONDUCTING JOINT RESEARCH (2022–2025)

УЧАСТЬ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ В РАМКОВИХ ПРОГРАМАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ІННОВАЦІЙ ТА У ПРОВЕДЕННІ СПІЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (2022–2025 РР.)

Olkhovyi Oleh Mykhailovych
Doctor of Science Physical Culture and Sports, Professor,
Vice-Rector for Scientific and Pedagogical Work
Kharkiv State Academy of Physical Culture
Kharkiv, Ukraine

Ольховий Олег Михайлович
доктор наук з фізичної культури та спорту, професор,
проректор із науково-педагогічної роботи
Харківська державна академія фізичної культури
м. Харків, Україна

Інтеграція української науки в європейський дослідницький та інноваційний простір після початку повномасштабної агресії з боку Росії у 2022 р. набула особливого стратегічного значення. Для закладів вищої освіти спортивного профілю (далі – ЗВО СП) це означає не лише збереження наукового потенціалу та мобільності дослідників, але й доступ до фінансування, інфраструктури, партнерських мереж і сучасних методологій у сфері спортивної науки, реабілітації, спортивної медицини та цифрових технологій у спорті. Ці напрями безпосередньо впливають на якість підготовки спортсменів, здоров'я населення та відновлення спортивної інфраструктури [1].

Основними інструменти ЄС, релевантні ЗВО СП у 2022–2025 рр. були: Horizon Europe (HE) – рамкова програма ЄС з досліджень і інновацій (2021–2027), яка фінансує прикладні й фундаментальні дослідження, включно з медичними, біоінженерними та цифровими технологіями, що застосовуються у спорті; ЄС надає спеціальну підтримку для участі українських організацій [2, 3]; Marie Skłodowska-Curie Actions (MSCA) – стипендії та стажування для докторантів і докторів наук; ініціативи на підтримку українських дослідників (MSCA4Ukraine) дозволили зберегти робочі місця та дослідницькі проєкти [4]; Erasmus+

(Sport actions, KA1/KA2 та European Universities, Capacity Building) – фінансування мобільності, партнерств та спортивних проєктів для організацій, у тому числі українських, з акцентом на відновлення, інклюзію та підвищення кваліфікації. У 2024–2025 рр. були профінансовані низка проєктів з участю українських спортивних організацій та ЗВО СП [5].

Українські ЗВО СП беруть участь, як повноправні партнери в консорціумах, як асоційовані партнери в альянсах European Universities, а також через індивідуальні мобільності (ICM), спільні проєкти з реабілітації/інклюзії та мультидисциплінарні дослідження в рамках HE/MSCA. Як приклад – участь ЗВО СП України (ICM, KA2) та приєднання до європейських мереж [2–5]/

Адміністративно-організаційні механізми роботи за цим напрямом – створення в ЗВО СП команд з підготовки грантових заявок, консультування Національного офісу Erasmus+/Horizon Europe Office in Ukraine, як зв'язку з європейськими агентствами та адаптація процедур фінансового менеджменту під вимоги ЄС. Зокрема у 2023–2024 рр. суттєво посилено інституційну підтримку й інформаційно-консультаційні сервіси [2, 3, 5]

Основними напрямами спільних досліджень, у яких ЗВО СП активно включаються в європейські ініціативи стали:

1. Реабілітація і спортивна медицина, як пріоритет для українських ЗВО СП в контексті відновлення поранених та реінтеграції ветеранів (розробка протоколів післятравматичної та пост-ковідної реабілітації; інноваційні навчальні програми для фахівців (підтримка Erasmus-KA2-проєктів «Innovative Rehabilitation Education») [5].

2. Профілактика травматизму та моніторинг навантажень з використанням біомеханіки, носимих сенсорів та аналітики для зниження ризику травм. Тут будуть можливі міждисциплінарні гранти у Horizon Europe, що поєднують інженерні та клінічні групи. Як приклад – сучасні рев'ю з AI/моніторингу у спорті [2, 3, 6, 7, 8].

3. Психологія спорту та соціальна інклюзія, де проєкти, спрямовані на психологічне здоров'я спортсменів, програму реабілітації через спорт для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та ветеранів. Зокрема Erasmus+ фінансує ініціативи з інклюзії, виховання цінностей та міжкультурного діалогу через спорт [5].

4. Цифрові технології, AI та аналітика у спорті – впровадження штучного інтелекту для персоналізації тренувань, прогнозування продуктивності та реабілітації; етичні та правові аспекти обробки даних спортсменів [6, 7, 8].

Прикладами реальної участі (2022–2025) стали:

– Erasmus+ Sport projects (2024–2025) – низка проєктів, які включають українські спортивні організації (від невеликих партнерств до капітальних ініціатив з інклюзії та відновлення). У 2024 р. ЄК профінансувала десятки проєктів у спортивній сфері з участю ЗВО України [5];

– програми MSCA4Ukraine та стипендії MSCA надали можливість українським дослідникам продовжувати дослідження за кордоном і підтримали тимчасову мобільність/реінтеграцію науковців. Це безпосередньо вплинуло на здатність ЗВО СП зберегти кваліфікований персонал та контакти з європейськими лабораторіями [4].

Досягненнями та позитивним ефектом було:

– збереження наукового потенціалу та мобільності дослідників – MSCA4Ukraine і гранти HE/Erasmus+ сприяли тому, що молоді дослідники та аспіранти змогли продовжити роботу й навчатись у міжнародному середовищі. marie-sklodowska-curie-actions.ec.europa.eu [2–5];

– поширення сучасних навчальних програм – через HE/KA2-проєкти оновлено навчальні плани з реабілітації та спортивної науки (приклад: Innovative Rehabilitation Education). erasmusplus.org.ua [3–5];

– розширення контактів з європейськими університетами збільшило число співпраць у наукових публікаціях і спільних грантах [1].

Викликами та обмеженнями у 2022–2025) рр. були:

– військовий контекст та інфраструктурні ризики – руйнування інфраструктури, переміщення наукового персоналу та нестабільність, що ускладнюють довгострокове планування проєктів;

– адміністративний тиск та фінансовий менеджмент – підготовка заявок до HE та управління грантами вимагають високого рівня адміністративної експертизи, яку не всі ЗВО СП мають достатньою мірою;

– доступ до сучасної наукової техніки та даних – напрямки біомоніторингу з AI-аналітикою – потребують інвестицій у обладнання й обчислювальні ресурси;

– етичні та правові питання – збір та обробка персональних даних спортсменів при впровадженні AI-інструментів вимагає суворих гарантій конфіденційності та правового захисту [6, 7, 8]

Рекомендації (конкретні кроки) для посилення участі ЗВО СП в рамкових програмах європейського союзу із досліджень та інновацій та у проведенні спільних досліджень:

– розвиток research support offices у кожному ЗВО СП (підготовка заявок, фінансовий менеджмент, відповідність аудитам). horizon-europe.org.ua [2–5];

– інвестувати у цифрову інфраструктуру (сервери, хмарні рішення, носимі сенсори) через поєднання національних і європейських грантів (Horizon Europe, міжнародні партнерства) [2–5];

– фокус на міждисциплінарних проєктах (спорт + медицина + інформатика), що мають високий шанс отримати підтримку в HE та MSCA [2–5];

– етичні стандарти та GDPR-сумісність при роботі з персональними даними спортсменів; розробити локальні політики data-base [2–8];

– підтримка молодих дослідників (стипендії, короткі стажування) через MSCA4Ukraine та Erasmus+ для уникнення втрат кадрів [2, 3, 5].

Висновки. У 2022–2025 рр. участь закладів вищої освіти спортивного профілю України в рамкових програмах ЄС (Horizon Europe, Erasmus+, MSCA) стала одним із ключових механізмів збереження та модернізації наукового потенціалу. Прямі вигоди – мобільність дослідників, оновлення освітніх програм, доступ до міжнародних мереж вже відчутні. Водночас довгостроковий ефект залежатиме від системних реформ на рівні ЗВО СП (підвищення грантової спроможності, інвестиції в інфраструктуру, стандартизоване управління даними) та подальшої підтримки з боку ЄС. Ці зміни дозволять ЗВО СП не лише адаптуватися до сучасних викликів, але й стати активними центрами європейської спортивної науки та інновацій.

Література:

1. Державна програма з розвитку фізичної культури і спорту. Звіти. https://mms.gov.ua/fizichna-kultura/derzhavna-programa-z-rozvitku-fizichnoyi-kulturi-i-sportu/zviti

2. Horizon Europe Office in Ukraine – про діяльність та статистику участі України у Horizon Europe. horizon-europe.org.ua

3. Statistics on Ukraine's participation in the Horizon Europe programme (Horizon Office in Ukraine). horizon-europe.org.ua

4. MSCA4Ukraine – інформація про стипендіальні ініціативи MSCA для українських дослідників. marie-sklodowska-curie-actions.ec.europa.eu+1

5. Національний офіс Erasmus+ в Україні – база проєктів та новини (Erasmus+ Sport actions; проектні заявки з участю України). erasmusplus.org.ua+1

6. An, R. et al. *Artificial intelligence in health and sport sciences: Promise, challenges and future directions.* (Special topic/overview). (доступно на PubMed Central) – про застосування AI у спорті, реабілітації та етичні аспекти. https://doi.org/10.1016/j.jshs.2025.101054

7. Pietraszewski, P., Terbalyan, A., Roczniok, R., Maszczyk, A., Ornowski, K., Manilewska, D., Kuliś, S., Zając, A., & Gołaś, A. (2025). The Role of Artificial Intelligence in Sports Analytics: A Systematic Review and Meta-Analysis of Performance Trends. *Applied Sciences*, *15*(13), 7254. https://doi.org/10.3390/app15137254

8. Kuvaldina O, Sarkauskiene A, Rybak O, et al. Top 10 needs of Ukraine's Olympic sports in hostile conditions: a Delphi study. *BMJ Open Sport & Exercise Medicine*. 2024;10:e001653. doi:10.1136/bmjsem-2023-001653

DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-635-5-7

USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE-BASED SERVICES IN HIGHER EDUCATION IN UKRAINE: ANALYSIS OF UNIVERSITY POLICIES

ВИКОРИСТАННЯ СЕРВІСІВ НА ОСНОВІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИЩІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ ПОЛІТИК

Omelchuk Serhii Arkadiiovych
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
First Vice-Rector
Kherson State University
Kherson, Ukraine

Омельчук Сергій Аркадійович
доктор педагогічних наук, професор,
перший проректор
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

У цій розвідці ми проаналізуємо інституційні політики відповідального впровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах вищої освіти України. Зокрема, нашу вибірку становлять 18 університетів, які протягом 2023–2025 років розробили, ухвалили на засіданнях вчених рад та оприлюднили на своїх офіційних вебресурсах відповідні інституційні настанови (рис. 1). Першим українським університетом, що офіційно запровадив загальні політики

використання штучного інтелекту в навчанні, викладанні й дослідженнях, став Херсонський державний університет [1, с. 131].

Більшість університетів, що мають подібні політики (16 із 18 закладів вищої освіти), представлено в академічному рейтингові українських закладів вищої освіти «ТОП-200 Україна 2025» (https://osvita.ua/vnz/rating/94871/), вісім з яких входять до 50-ти найбільш топових українських університетів [9–11, 13, 16, 19–20].

Рис. 1. Українські університети, що мають інституційні політики використання ШІ

До того ж Міністерство цифрової трансформації України спільно з Міністерством освіти і науки України розробили низку інструктивно-методичних рекомендацій щодо запровадження й використання технологій штучного інтелекту: а) у закладах загальної середньої освіти; б) у закладах вищої освіти; в) у сфері медіа; г) публічними службовцями тощо (рис. 2).

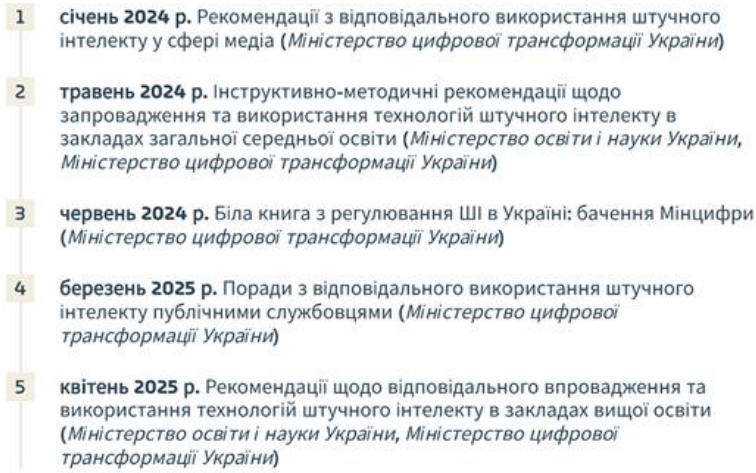

Рис. 2. Реєстр рекомендацій використання ШІ, розроблені Мінцифри і МОН

Якщо рекомендації Міністерства цифрової трансформації України й Міністерства освіти і науки України [4, 21, 23–24] представлено у формі порад і настанов, то аналіз інституційних документів закладів вищої освіти України дає змогу згрупувати їх за трьома типами документів: 12 університетів із 18 представили своє бачення використання ШІ у формі *політик* [3, 7–16], п'ять університетів – у формі *положення* [17–20] і один – у формі *декларації* [2].

Інституційні документи використання ШІ стосуються переважно науково-педагогічних працівників і здобувачів освіти, проте в окремих інституційних політиках дію використання ШІ поширено й на адміністративний персонал [5, 12, 14].

Основними сферами застосування ШІ охоплено здебільшого освітній процес (академічну діяльність) і наукову (науково-дослідну) діяльність, проте в деяких документах визначено й інші сфери: зокрема, навчально-методичну діяльність [10], адміністративне

управління [9–10, 13] й адміністративні процеси [18, 12], експертну діяльність [5] тощо.

Рекомендовані інструменти (сервіси) штучного інтелекту для використання в різних видах діяльності представлено в інституційних політиках [3, 5, 11, 13, 20].

Незначна частина університетських документів містить типологію використання ШІ, наприклад: рекомендоване – нерекомендоване використання ШІ [10]; дозволене – заборонене використання ШІ [7, 14]; допускається – забороняється використання ШІ [13]; обґрунтоване – заборонене використання ШІ [2]; обов'язкове – доцільне (рекомендоване) – нерекомендоване – заборонене застосування ШІ [5].

Цілком закономірно, що технології на основі штучного інтелекту зазнають істотних трансформацій, що, беззаперечно, впливає на зміни підходів до використання ШІ в академічній, науковій, управлінській та експертній діяльності університетів. З огляду на зазначене, розроблені інституційні документи, що регламентують застосування ШІ, потребують постійного уточнення й доповнення. Прикладом такої практики є досвід Херсонського державного університету, який у 2023 р. розробив і ввів у дію Загальні політики використання штучного інтелекту в навчанні, викладанні й дослідженнях [3], у 2024 р. – Концепцію запровадження персонального AI-помічника [6], у 2025 р. – Порядок оформлення грантової підтримки для оплати сервісів на основі технологій штучного інтелекту [22] та Інституційний регламент використання сервісів на основі штучного інтелекту [5], який оновлює окремі положення базового документа 2023 р. і слугує користувачам практичним посібником у корпоративному користуванні ШІ–сервісами.

Література:

1. Spivakovsky O., Omelchuk S., Kobets V., Poltoratskyi M., Malchykova D., Lemeshchuk O. Institutional regulation of using ai-based services through the Kano Model: the case of Kherson State University. *Information Technologies and Learning Tools*. 2025. Vol. 108. № 4. Pp. 129–157. URL: https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/6269 (дата звернення: 12.11.2025).

2. Декларація про принципи використання генеративного штучного інтелекту при впровадженні освітнього процесу та здійсненні наукової діяльності в НУ «Запорізька політехніка» / Національний університет «Запорізька політехніка». Запоріжжя, 2023. 8 с. URL: https://zp.edu.ua/uploads/pubdocs/2023/Dekl_pro_pryn_vykor_heneratyvnoho_shtuchnoho_intelektu.pdf (дата звернення: 12.11.2025).

3. Загальні політики використання штучного інтелекту в навчанні, викладанні й дослідженнях у Херсонському державному університеті / Херсонський державний університет. Херсон, 2023. 18 с. URL: https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/281-%D0%94.pdf?id=6e2f1e1f-f267-4da6-859f-096168e2a70f (дата звернення: 12.11.2025).

4. Інструктивно-методичні рекомендації щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах загальної середньої освіти / Міністерство цифрової трансформації та Міністерство освіти і науки України. Київ, 2024. 62 с. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/05/21/Instruktyvno.metodychni.rekomendatsiyi.shchodo.SHI.v.ZZSO-22.05.2024.pdf (дата звернення: 12.11.2025).

5. Інституційний регламент використання сервісів на основі штучного інтелекту в Херсонському державному університеті / Херсонський державний університет. Херсон, 2023. 24 с. URL: https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/%D0%86%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%20%D0%A8%D0%86.pdf?id=d5b852e2-adbf-46be-80e8-ad62b1d71531 (дата звернення: 12.11.2025).

6. Концепція запровадження для викладача персонального AI-помічника в Херсонському державному університеті / Херсонський державний університет. Херсон, 2023. 7 с. URL: https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/778-%D0%94.pdf?id=b770444e-a11f-464e-a518-1b805e83cba3 (дата звернення: 12.11.2025).

7. Політика використання інструментів та/або моделей генеративного штучного інтелекту в освітньому процесі у Приватній установі «Університет “Київська школа економіки”» / Приватна установа «Університет “Київська школа економіки”». Київ, 2025. 6 с. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/03/Politika-SHI.pdf (дата звернення: 12.11.2025).

8. Політика використання штучного інтелекту в академічній діяльності ХНЕУ ім. С. Кузнеця / Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. Харків, 2025. 6 с. URL: https://hneu.edu.ua/content/documents/158/15768/Attaches/politika-vikoristannya-shi-v-hneu.pdf (дата звернення: 12.11.2025).

9. Політика використання штучного інтелекту в Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара / Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. Дніпро, 2025. 11 с. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/osvitnya/N106_14_04_25_Polityka_Shtuchnyi_intelekt.pdf (дата звернення: 12.11.2025).

10. Політика використання штучного інтелекту в Сумському державному університеті / Сумський державний університет. Суми, 2025. 17 с. URL: https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=a81944c5-1357-f011-b755-005056015693&kind=1&version=1751521132.197 (дата звернення: 12.11.2025).

11. Політика використання штучного інтелекту для академічної діяльності в КПІ ім. Ігоря Сікорського / Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Київ, 2023. 10 с. URL: https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/70b895b5-1339-4d51-975b-a6114035c950/content (дата звернення: 12.11.2025).

12. Політика використання штучного інтелекту у Вищому навчальному закладі «Університет імені Альфреда Нобеля» / Університет імені Альфреда Нобеля. Дніпро, 2025. 18 с. URL: https://duan.edu.ua/wp-content/uploads/polityka-vykorystannya-shtuchnoho-intelektu.pdf (дата звернення: 12.11.2025).

13. Політика доброчесного використання штучного інтелекту в Національному університеті водного господарства та природокористування / Національний університет водного господарства та природокористування. Рівне, 2024. 8 с. URL: https://ep3.nuwm.edu.ua/32644/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%88%D1%82%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%83%20%D0%B2%20%D0%9D%D0%A3%D0%92%D0%93%D0%9F.pdf (дата звернення: 12.11.2025).

14. Політика застосування штучного інтелекту (ШІ) / Вінницький торговельно-економічний інститут Державного торговельно-економічного університету. Вінниця, 2025. 12 с. URL: http://www.vtei.com.ua/doc/dtu/pol/96.pdf (дата звернення: 12.11.2025).

15. Політика ТОВ «Технічний університет “Метінвест Політехніка”» щодо використання технологій генеративного штучного інтелекту в освітній та науковій діяльності / ТОВ «Технічний університет “Метінвест Політехніка”». Запоріжжя, 2025. 15 с. URL: https://metinvest.university/data/file/f8/53/f853768638e74bad8fdc7e59c54718ef.pdf (дата звернення: 12.11.2025).

16. Політики використання штучного інтелекту в університеті / Національний технічний університет «Харківський політехнічний

інститут». Харків, 2024. 42 слайда. URL: http://library.kpi.kharkov.ua/files/Seminars/04-12-2024-chatgpt.pdf (дата звернення: 12.11.2025).

17. Положення про використання інструментів генеративного штучного інтелекту в освітньо-науковому процесі / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Харків, 2024. 13 с. URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Normat_dokum/Pol/Pol_vykorystannia_shi.pdf (дата звернення: 12.11.2025).

18. Положення про використання штучного інтелекту в Національному університеті оборони України / Національний університет оборони України. Київ, 2025. 11 с. URL: https://nuou.org.ua/assets/documents/polozhennia-ai-25.pdf (дата звернення: 12.11.2025).

19. Положення про загальні політики використання інструментів генеративного штучного інтелекту в навчальному процесі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу / Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. Івано-Франківськ, 2024. 7 с. URL: https://drive.google.com/file/d/17bBDaJKlhZPr1R5RAYD__-xCANQLvZUe/view (дата звернення: 12.11.2025).

20. Положення про політику використання штучного інтелект у Національному університеті біоресурсів і природокористування України / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2024. 17 с. URL: https://qms.nubip.edu.ua/wp-content/uploads/2024/08/%D0%A1%D0%A3-%D0%A1%D0%9C%D0%AF-%D0%9D%D0%A3%D0%91%D1%96%D0%9F-%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8-7.5-021-011.pdf (дата звернення: 12.11.2025).

21. Поради з відповідального використання штучного інтелекту публічними службовцями / Міністерство цифрової трансформації України. Київ, 2025. 45 слайдів. URL: https://storage.thedigital.gov.ua/files/f/bf/a9595e0dcd238ab2b3602909107aabf9.pdf (дата звернення: 12.11.2025).

22. Порядок оформлення грантової підтримки для оплати сервісів на основі технологій штучного інтелекту в Херсонському державному університеті / Херсонський державний університет. Херсон, 2025. 6 с. URL: https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/%D0%9F%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%BA%20%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%BA%D0%B8%20%D0%A8%D0%86%20(153-%D0%94).pdf?id=7d5d2751-9918-4b24-8f8d-7539553d5adc (дата звернення: 12.11.2025).

23. Рекомендації з відповідального використання штучного інтелекту у сфері медіа / Міністерство цифрової трансформації

України. Київ, 2024. 11 с. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97_%D0%A8%D0%86_%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0.docx.pdf (дата звернення: 12.11.2025).

24. Рекомендації щодо відповідального впровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах вищої освіти / Міністерство освіти і науки України, Міністерство цифрової трансформації України. Київ, 2025. 56 слайдів. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2025/04/24/shi-v-zakladakh-vyshchoi-osvity-24-04-2025.pdf (дата звернення: 12.11.2025).

DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-635-5-8

RESEARCH AND INNOVATIVE DEVELOPMENTS OF THE LVIV STATE UNIVERSITY OF LIFE SAFETY AS A WAY OF FORMING A SAFE ENVIRONMENT FOR SOCIETY IN WAR CONDITIONS

НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ РОЗРОБКИ ЛЬВІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Popovych Vasyl Vasylovych
Doctor of Technical Sciences, Professor,
Vice-Rector for Scientific Work
Lviv State University of Life Safety
Lviv, Ukraine

Попович Василь Васильович
доктор технічних наук, професор,
проректор з наукової роботи
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Львів, Україна

Koval Nazariy Yaroslavovych
Doctor of Philosophy,
Vice-Rector for Personnel
Lviv State University of Life Safety
Lviv, Ukraine

Коваль Назарій Ярославович
доктор філософії,
проректор з персоналу
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Львів, Україна

Koval Volodymyr Vitaliyovych
Postgraduate Student
Lviv State University of Life Safety
Lviv, Ukraine

Коваль Володимир Віталійович
ад'юнкт
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Львів, Україна

Головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції. Основними принципами державної інноваційної політики є: орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України; визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку; формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності; створення умов для

збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу; забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності; ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері; здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок; фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності; сприяння розвиткові інноваційної інфраструктури; інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності; підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності.

У Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності розробляються низка інноваційних комп'ютерних програм, які спрямовані на вдосконалення освітнього, наукового та безпекового середовища у суспільстві.

«Візитка науковця» – це платформа для створення цифрової ідентичності, яка допомагає кожному користувачу швидко оформити власну онлайн-візитку, що поєднує базову інформацію, контакти та біографію в єдиному публічному профілі. Кожна сторінка має персональне посилання та QR-код для зручного поширення. Платформа поєднує простоту використання з AI-сервісами, що дозволяють автоматично знаходити публічну інформацію про користувача та формувати повніший цифровий профіль. Платформа доступна за посиланням: https://idenhub.rd-system.com/.

S.C.O.R.E (Scientific Contribution and Output Rating Engine) – цифрова система, що забезпечує прозорий процес збору та перевірки наукових досягнень науково-педагогічних працівників розробляється спільно з ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького». Вона автоматично підраховує години й вагу кожного проєкту, автоматизує процес перевірки і валідації результатів, дозволяє проводити модерацію в адміністративній панелі та формує єдину базу для звітності університету. Розгортання першої версії системи планується до 30 листопада 2025 року.

Система оповіщення створена для оперативного інформування в умовах надзвичайних ситуацій, що значно підвищує ефективність реагування та рівень безпеки. Вона побудована на сучасних вебтехнологіях, підтримує кілька каналів зв'язку, інтелектуальне управління списками абонентів, автоматичне перетворення текстових повідомлень у голосові та контроль оповіщення в режимі реального часу. Система має інтуїтивний інтерфейс, високу масштабованість і легко інтегру-

ється з іншими платформами. Вона розгорнута на серверах університету та недоступна ззовні.

QRescue – це система, розроблена з метою підвищення безпеки та ефективності роботи підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій під час ліквідації пожеж у багатоквартирних будинках. Завдяки використанню QR-кодів рятувальники мають можливість оперативно отримувати критичну інформацію про будівлю, що дозволяє ефективніше використовувати сили і засоби, скорочувати час гасіння пожежі та рятувати людські життя. Система доступна за посиланням: https://qrescue.ldubgd.edu.ua/uk/login.

«Я – Доброволець» – це цифрова платформа, розроблена відповідно до «Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України» та «Концепції безпекового середовища в Україні» Міністерства внутрішніх справ України, яка спрямована на формування сучасного безпекового середовища та розвиток добровольчого руху [2, 3].

Дана система виступить ключовим інструментом державного рівня, спрямованим на ефективне залучення, координацію та підтримку добровольців у реагуванні на надзвичайні ситуації. Її впровадження забезпечує підвищення оперативності дій, узгодженість взаємодії між органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськістю, а також сприяє зміцненню системи цивільного захисту України.

Національна цифрова платформа «Я – Доброволець» включає мобільний додаток добровольця та адміністративну панель диспетчера, забезпечуючи оперативне сповіщення про завдання, у тому числі під час слідування на подію, а також надсилання інформаційних повідомлень із географічною прив'язкою. Це сприяє підвищенню швидкості реагування та покращенню взаємодії між волонтерами й службами цивільного захисту. Водночас система не передбачає тренінги для добровольців, тобто тренінги за допомогою симуляторів [4].

Адміністративна частина платформи доступна за посиланням https://volunteer-admin.ldubgd.edu.ua/, мобільний додаток – у AppStore та Google Play, сайт-візитка – https://volunteer.rnd-system.com/. Система отримала схвальні відгуки від 15 закладів вищої освіти, 2 головних управлінь ДСНС, 6 департаментів цивільного захисту обласних державних адміністрацій та «Товариства Червоний Хрест України».

Система «Я – Доброволець» забезпечить створення єдиної бази добровольців та уніфікованих підходів до їх навчання, реагування, оповіщення й інформаційного супроводу.

Проєкт «Розумна частина» – це система, призначена для моніторингу мікроклімату приміщень та автоматизації вентилювання гаражних приміщень пожежно-рятувальних частин, яка отримала

27 позитивних відгуків від підрозділів ДСНС України. Система забезпечує контроль температури та вологості в приміщеннях, вимірювання рівня CO_2 та відпрацьованих газів, а також сповіщення про перевищення допустимих норм. Автоматизована система вентилювання здійснює автоматичне увімкнення вентиляції при запуску двигуна пожежного автомобіля та її автоматичне вимкнення після видалення всіх залишків відпрацьованих газів, з можливістю ручного керування оператором. Веб-інтерфейс системи забезпечує візуалізацію поточних погодних умов, відображення інформації про мікроклімат приміщень, що надходить із давачів системи, а також адміністрування та керування блоками і реле.

Таким чином, інноваційні продукти, які розробляються у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності є важливою складовою забезпечення безпекового середовища у суспільстві.

Література:

1. Закон України «Про інноваційну діяльність». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002, № 36, ст. 266.

2. Кодекс цивільного захисту України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2013, № 34–35. Ст. 27.

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2013 р. № 616 «Про затвердження Положення про добровільні формування цивільного захисту».

4. Malets I., Popovych V., Prydatko O., Dominik A. 2018. Interactive computer simulators in rescuer training and research of their optimal use indicator. IEEE Second International Conference on Data Stream Mining & Processing (DSMP). 558–562. https://doi.org/10.1109/DSMP.2018.8478486

DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-635-5-9

EDUCATION AS A COMPONENT OF ECONOMIC DEVELOPMENT: THE INTERNATIONAL DIMENSION

ОСВІТА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ: МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР

Savina Nataliia Borysivna
D.Sc. in Economics, Professor,
Vice-Rector for Research
and International Relations
National University of Water
and Environmental Engineering
Rivne, Ukraine

Савіна Наталія Борисівна
доктор економічних наук, професор,
проректор з наукової роботи
та міжнародних зв'язків
Національний університет водного
господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

Mykhailova Yelyzaveta Viktorivna
D.Sc. in Economics, PhD in Philology,
Associate Professor,
Head of the Preparatory Department
for International Students
National University of Water
and Environmental Engineering
Rivne, Ukraine

Михайлова Єлизавета Вікторівна
доктор економічних наук, кандидат
філологічних наук, доцент,
завідувач підготовчого відділення
для іноземних громадян
Національний університет водного
господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

Розвиток освіти у сучасних умовах постає визначальним чинником становлення економіки знань, що базується на використанні інформаційних й комунікаційних технологій, інновацій та наукових досліджень. В епоху, коли знання стають основним ресурсом економічного зростання, саме освіта формує підґрунтя для забезпечення сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності держав на глобальній арені.

Освіта виконує не лише функцію підготовки висококваліфікованих кадрів, а й слугує каталізатором інноваційних процесів, підвищення продуктивності праці та зменшення соціально-економічної нерівності. Використання інформаційних технологій у поєднанні з інноваційними підходами створює нові можливості для розширення доступу до знань і формування людського капіталу, який стає стратегічним ресурсом національних економік.

З огляду на глобалізаційні виклики та інтеграційні процеси, взаємозв'язок між розвитком освіти й економікою знань набуває особливої актуальності. Порівняльний аналіз країн із різними моделями розвитку освіти та рівнем економічної свободи дозволяє виявити ключові фактори, що визначають ефективність освітньої політики та її вплив на економічне зростання.

Для виявлення взаємозв'язку між розвитком освіти та економікою знань було здійснено порівняльний аналіз трьох груп країн, сформованих за критеріями географічної близькості та рівня соціально-економічного розвитку.

1. Група сусідніх європейських країн: Польща, Франція, Німеччина. Вибір цієї групи зумовлений схожими демографічними характеристиками та спільними інтеграційними процесами в межах Європейського Союзу. Аналіз дозволяє простежити, як освітня політика впливає на економіку знань у контексті європейської інтеграції.

2. Група високорозвинених країн: США, Велика Британія, Китай. Вони репрезентують різні моделі розвитку освіти, інновацій та використання інформаційних технологій, а також визначають глобальні тенденції у сфері економіки знань.

3. Група країн Близького Сходу: Туреччина, Йорданія, Саудівська Аравія. Вибір цієї групи обумовлений необхідністю проаналізувати освітні системи та економічні підходи в країнах із відмінними соціально-культурними та політичними умовами.

Такий підхід дозволяє комплексно оцінити різні регіональні моделі розвитку та визначити спільні закономірності й відмінності у впливі освіти на економічне зростання [2].

Порівняльний аналіз обраних груп країн дав змогу виявити кореляцію між розвитком освіти, рівнем економічної свободи та інноваційними процесами. В основі дослідження використано Індекс економічної свободи (IEF), який характеризує умови ведення бізнесу, захист прав власності, рівень корупції, свободу праці та торгівлі [1]. Отримані дані свідчать, що в країнах із високими значеннями IEF спостерігається більш узгоджена освітня політика та стійкіші умови для розвитку економіки знань (табл. 1).

Таблиця 2

Показники рейтингів країн відповідно до Індексу економічної свободи

Країни	Індекс економічної свободи												
	Загальний бал	Захист прав власності	Судова ефективність	Доброчесність уряду	Податкова свобода	Державні витрати	Податкова свобода	Свобода бізнесу	Свобода трудових стосунків	Грошова свобода	Свобода торгівлі	Свобода інвестицій	Фінансова свобода
Україна	**54.1**	39.7	33.8	31.4	89.1	44.5	73.6	61.1	60.7	71.2	78.6	35.0	30.0
Польща	**68.7**	72.3	60.6	54.7	73.6	41.9	78.3	78.7	55.7	79.1	79.2	80.0	70.0
Франція	**65.9**	93.8	75.9	85.5	52.1	0.5	39.1	81.9	58.8	79.1	79.2	75.0	70.0
Німеччина	**76.1**	95.7	89.4	95.3	59.9	34.5	90.4	87.2	52.3	79.5	79.2	80.0	70.0
США	**72.1**	95.7	75.7	77.9	75.9	54.5	0.0	87.5	75.8	82.3	75.2	85.0	80.0
Велика Британія	**72.7**	96.2	87.1	85.9	65.4	46.3	22,6	79.1	62.1	83.0	84.2	80.0	80.0
Китай	**48.0**	43.7	39.3	37.4	71.2	64.2	11,1	68.8	57.2	70.0	73.2	20.0	20.0
Туреччина	**56.9**	42.0	39.4	25,6	74.7	63.8	59.2	63.4	47.1	61.9	75.6	70.0	60.0
Ізраїль	**68.0**	83.2	65.2	85.0	60.4	48.4	23,1	81.1	56.5	84.8	78.8	80.0	70.0
Саудівська Аравія	**55.5**	46.7	50.7	35.8	99.3	57.3	17,9	68.1	41.2	79.0	74.8	45.0	50.0

Джерело: розроблено автором

Разом з тим, аналіз показників ентропії в освітніх та економічних системах демонструє, що вона може виступати додатковим фактором впливу на ефективність освітнього процесу та інноваційної діяльності. Високий рівень ентропії відображає або надлишок, або нестачу інформації, що створює бар'єри для якісного управління знаннями та прийняття рішень [3]. Порівняння значень ентропії з Індексом економічної свободи засвідчує, що країни з високими показниками IEF (США, Франція, Німеччина) мають нижчий рівень ентропії, тоді як у країнах із нижчим рівнем економічної свободи (зокрема Туреччина) ентропія вища (табл. 2).

Таким чином, результати підтверджують наявність взаємозв'язку між якістю освітньої системи, економічною свободою та ступенем невизначеності інформаційних процесів.

Аналіз міжнародних індексів дозволяє окреслити позицію України у системі світових освітніх та економічних трансформацій. За Індексом економічної свободи та показниками інноваційної активності Україна поступається високорозвиненим країнам, проте демонструє поступове зміцнення освітнього потенціалу та розвиток цифрових технологій у навчальному процесі. Серед ключових викликів можна визначити обмежене фінансування освітньої сфери, нерівномірний доступ до сучасних інформаційних ресурсів, вплив інформаційних екстерналій та необхідність адаптації освітніх програм до потреб ринку праці та інноваційної економіки.

Таблиця 2

Значення ентропії за Індексом економічної свободи

The Index of Economic Freedom / Індекс економічної свободи															
№ з/п	Країна	Захист прав власності	Судова ефективність	Доброчесність уряду	Податкова свобода	Державні витрати	Податкова свобода	Свобода бізнесу	Свобода трудових стосунків	Грошова свобода	Свобода торгівлі	Свобода інвестицій	Фінансова свобода	Entropy
1	**Україна**	39.7	33.8	31.4	89.1	44.5	73.6	61.1	60.7	71.2	78.6	35.0	30.0	2.416994
2	**Польща**	72.3	60.6	54.7	73.6	41.9	78.3	78.7	55.7	79.1	79.2	80.0	70.0	2.468599
3	**Франція**	93.8	75.9	85.5	52.1	0.5	39.1	81.9	58.8	79.1	79.2	75.0	70.0	2.37752
4	**Німеччина**	95.7	89.4	95.3	59.9	34.5	90.4	87.2	52.3	79.5	79.2	80.0	70.0	2.453648
5	**США**	95.7	75.7	77.9	75.9	54.5	0.0	87.5	75.8	82.3	75.2	85.0	80.0	2.389867
6	**Велика Британія**	96.2	87.1	85.9	65.4	46.3	22,6	79.1	62.1	83.0	84.2	80.0	80.0	2.46372
7	**Китай**	43.7	39.3	37.4	71.2	64.2	11,1	68.8	57.2	70.0	73.2	20.0	20.0	2.378404
8	**Туреччина**	42.0	39.4	25,6	74.7	63.8	59.2	63.4	47.1	61.9	75.6	70.0	60.0	2.476612
9	**Ізраїль**	83.2	65.2	85.0	60.4	48.4	23,1	81.1	56.5	84.8	78.8	80.0	70.0	2.450613
10	**Саудівська Аравія**	46.7	50.7	35.8	99.3	57.3	17,9	68.1	41.2	79.0	74.8	45.0	50.0	2.449237

Джерело: розроблено автором

Водночас наявні й можливості для розвитку. Україна має перспективи інтеграції в європейський освітній простір, розширення цифровізації навчального процесу, активізації міжнародної наукової співпраці та розвитку людського капіталу як стратегічного ресурсу економіки знань. Таке позиціонування свідчить, що підвищення ефективності освітньої політики має ґрунтуватися на зміцненні інституційної спроможності освітньої системи, формуванні стійкої інноваційної інфраструктури та зниженні інформаційної ентропії в освітньому середовищі.

Отже, що освіта є ключовим чинником розвитку економіки знань та формування конкурентоспроможності держав у глобальному вимірі. Порівняльний аналіз груп країн показав, що вищий рівень економічної свободи корелює з нижчими значеннями ентропії в інформаційних системах та більш узгодженою освітньою політикою. Виявлений зв'язок свідчить, що якість освітнього середовища безпосередньо впливає на інноваційні процеси, продуктивність праці та соціально-економічну стабільність.

Україна, попри наявні структурні обмеження, має значний потенціал у сфері розвитку людського капіталу й цифровізації освіти. Посилення міжнародної інтеграції, впровадження сучасних інформаційних технологій та підтримка інноваційних практик можуть стати основою для трансформації освітньої системи та підвищення її впливу на економічне зростання. У цьому контексті освіта виступає не лише складовою соціальної політики, а й стратегічним інструментом забезпечення сталого економічного розвитку.

Література:

1. Index of Economic Freedom. URL: https://www.heritage.org/index/
2. Mykhailova Y., Savina N., Lytvynenko V., Mykhailov S. Entropy Based Evaluation of The Impact of Education on Economic Development. *Informatyka, Automatyka, Pomiary W Gospodarce I Ochronie Środowiska*, *14*(3), 2024. P. 118–122. DOI: https://doi.org/10.35784/iapgos.6358
3. Paninski L. Estimation of entropy and mutual information. *Neural Computation.* 2003. Vol. 15, № 6. P. 1191–1253.

DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-635-5-10

SCIENTIFIC CONSORTIA: REALITY AND PROSPECTS

НАУКОВІ КОНСОРЦІУМИ: РЕАЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Filipovych Miroslava Bohdanivna
Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Honorary Professor
Baltic Research Institute for the Study of Economic Transformation Problems
Riga, Republic of Latvia,
Associate Professor at the Department of Documentation and Information Activities at the Academy of Recreational Technologies and Law
Lutsk, Ukraine

Філіпович Мирослава Богданівна
кандидат історичних наук, доцент, почесний професор
Балтійський науково-дослідний інститут проблем трансформації економічної сфери
м. Рига, Латвійська Республіка,
доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності
Академія рекреаційних технологій і права
м. Луцьк, Україна

Наукові консорціуми – це тимчасові об’єднання наукових, освітніх та виробничих установ, створені для реалізації масштабних дослідницьких чи інноваційних проєктів. Вони забезпечують концентрацію ресурсів, компетенцій та інфраструктури, що робить їх ключовим інструментом розвитку сучасної науки та економіки.

У сучасних умовах глобалізації та інноваційного розвитку наукові консорціуми стають важливим механізмом інтеграції науки, освіти та бізнесу. Їхня діяльність спрямована на вирішення комплексних завдань, які неможливо реалізувати силами окремої установи. Консорціуми дозволяють об’єднувати фінансові, кадрові та технічні ресурси,

що сприяє підвищенню конкурентоспроможності учасників та формуванню інноваційної екосистеми [8].

Термін consortium походить від латинського consors – «спільник». У законодавстві України консорціум визначається як тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення спільної мети. Основними ознаками є: тимчасовий характер (існує до завершення проєкту); цільова спрямованість (науково-технічні програми, інноваційні розробки); кооперація різних секторів (університети, наукові центри, бізнес-структури) [1].

Достатньо успішними можна вважати діяльність:

– Дніпровського консорціуму університетів – у 2019 році керівники Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, Національної металургійної академії України та Придніпровської державної Академії будівництва та архітектури рішення створили об'єднання для забезпечення сталого розвитку освітньої системи регіону та підвищення її конкурентоспроможності [6];

– Український кластерний альянс – мультигалузева загальнонаціональна спілка підприємств, бізнес-об'єднань, кластерів та кластерних організацій України, що прагнуть до підвищення своєї конкурентоспроможності шляхом впровадження засад кластерної кооперації, індустріальних, цифрових та зелених інновацій автоматизації та ефективної взаємодії з державою. Платформа співпраці науки та бізнесу, що демонструє приклади ефективної взаємодії між університетами та підприємствами у сфері кластерних об'єднань [7];

– Консорціуми у промисловості – метою діяльності яких є мобілізація виробничих та трудових ресурсів української промисловості, проектних та наукових організацій для реалізації на зовнішніх ринк ах спільних проектів щодо будівництва нових та реконструкції діючих об'єктів «під ключ» і які створюються для активізації інноваційного розвитку у галузіях, об'єднуючи підприємства та наукові установи з метою впровадження нових технологій [5];

– Міжнародні приклади: Human Genome Project (США, ЄС, Японія) – глобальний консорціум, який об'єднав сотні лабораторій для розшифрування геному людини; CERN (Європейська організація з ядерних досліджень) – консорціум країн Європи для дослідження фундаментальних властивостей матерії [3].

Завдяки таким об'єднанням відбувається концентрація ресурсів та знань; можливість участі у міжнародних грантах; розвиток міждисциплінарних досліджень; підвищення конкурентоспроможності учасників. Однак, постають і виклики, зокрема це складність управління багатосторонніми об'єднаннями; ризик нерівномірного розподілу ресурсів; потреба у правовому та фінансовому регулюванні.

Майбутнє наукових консорціумів пов'язане з розширенням міжнародної співпраці, інтеграцією науки та бізнесу, формуванням інноваційних екосистем. Нові галузі – штучний інтелект, біотехнології, космічні дослідження – дедалі більше потребуватимуть консорціумів для вирішення глобальних завдань [4].

Таким чином, наукові консорціуми є ефективним інструментом кооперації, що дозволяє реалізовувати амбітні проєкти та сприяти розвитку світової науки, однак їхні перспективи залежать від удосконалення моделей управління, правових механізмів та міждисциплінарної співпраці [2].

Зміни які стали у наслідок війни між Україною та Росією свідчать про потребу наукових консорціумів не лише міжнародного і технологічного характеру, але й національного та гуманітарного спрямування. Адже діяльність таких консорціумів може бути як своєрідна зброє у протистоянні під час ведення сучасних гібридних війн, де гуманітарна складова стала відігравати значну роль.

Якщо ж говорити про наукові консорціуми, то нажаль в Україні вони не набули великого поширення та ефективності, хоча їх поширення дозволило б сформувати імідж України як країни з потужною науково-інноваційною екосистемою. З цією метою варто було розробити Стратегію розвитку національних наукових консорціумів років на десять і яка б передбачала б на інституційному етапі прийняття закону «Про наукові консорціуми»; визначення правового статусу та механізмів управління; створення державного фонду підтримки консорціумів.

У межах Стратегії також варто було б розробити програму фінансової підтримки шляхом запровадження багаторічних програм фінансування; співфінансування міжнародних грантів та впровадження податкових стимулів для бізнесу, що бере участь у консорціумах та розробки освітніх програм які б формували національну культуру надання грантів, а не отримування. В Україні поки немає окремих повноцінних програм, які спеціально вчать грантодавству (як створювати конкурси, оцінювати заявки, ухвалювати рішення). Такі навчання, переважно, пропонують закордонні організації.

З метою розширення впливу та появи наукових консорціумів, варто формувати також інноваційну екосистему шляхом: створення

інкубаторів та акселераторів при консорціумах, розвивати систему трансферу технологій та патентної підтримки; організації кластерів у пріоритетних галузях (біотехнології, ІТ, енергетика).

Важливим елементом наукових консорціумів є кадрова політика через програми підтримки молодих учених, стипендії та гранти для аспірантів і докторантів, залучення українських науковців з діаспори, а не насильницьке вилучення з освітнього та наукового простору науковців та освітян, які стали біженцями, що наразі відбувається у наслідок негласних управлінських розпоряджень – про примусове звільнення таких осіб з науково-освітніх закладів України.

Таким чином, створення національних наукових консорціумів є стратегічним завданням для України. Вони здатні стати драйвером інноваційної економіки, забезпечити інтеграцію у світовий науковий простір та сприяти розвитку міждисциплінарних досліджень та забезпечить конкурентоспроможність української науки.

Література:

1. Collins, F.S., Morgan, M., & Patrinos, A. *The Human Genome Project: Lessons from Large-Scale Biology*. Science, 300(5617), 2003. P. 286–290.

2. European Bioinformatics Institute. Collaborative projects: https://www.ebi.ac.uk

3. European Organization for Nuclear Research (CERN). Офіційний сайт: https://home.cern

4. Morrison, M., Mourby, M., Gowans, H., Coy, S., & Kaye, J. (2020). Governance of Research Consortia: Challenges of Implementing Responsible Research and Innovation within Europe. *Life Sciences, Society and Policy*, 16(1).

5. Галицький науковий вісник. *Тенденції формування консорціумів у машинобудівній галузі України*. 2021.

6. Дніпровський консорціум університетів. *Забезпечення сталого розвитку закладів вищої освіти України*. Матеріали конференції, 2020.

7. Кращі практики у співпраці науки та бізнесу в кластерних об'єднаннях https://www.clusters.org.ua/best-practices-in-cooperation-between-science-and-business/

8. Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «*Консорціуми університетів: забезпечення сталого розвитку закладів вищої освіти України та їхньої конкурентоспроможності*» / ред. кол.: О. О. Дробахін (голова) та ін. Д. : ДНУ, 2020. 300 с.

DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-635-5-11

UNIVERSAL DESIGN IN THE TRAINING OF PHD CANDIDATES: THEORETICAL FOUNDATIONS AND PRACTICAL ASPECTS OF IMPLEMENTATION

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ PHD: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Yahodnikova Viktoriia Viktorivna
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Vice-Rector for Scientific-Pedagogical and Innovative Activities
Odesa Regional Academy of In-Service Education
Odesa, Ukraine

Ягоднікова Вікторія Вікторівна
доктор педагогічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної та інноваційної діяльності
Комунальний заклад вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»
м. Одеса, Україна

Сучасні виклики, зумовлені євроінтеграційними процесами, воєнним станом та трансформаціями в соціально-економічній сфері діяльності українського суспільства актуалізують потребу універсального дизайну в освіті й науці. Це знайшло відображення у низки нормативних документах, зокрема у Глобальних цілях сталого розвитку, Законі України «Про освіту», Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти» тощо.

У Законі України «Про освіту» універсальний дизайн у сфері освіти визначено як дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну [2, ст. 1]. Тобто універсальний дизайн в освіті й науці передбачає створення такого освітньо-наукового середовища, яке є доступним, зручним та корисним для всіх здобувачів освіти без необхідності спеціальної адаптації. У контексті підготовки докторів філософії це набуває особливого значення, оскільки PhD програми характеризуються високим рівнем індивідуалізації, самостійності, автономії, дослідницької спрямованості, наявності різних дисциплінарних, міждисциплінарних, міжкультурних траєкторій.

Досліджуючи універсальний дизайн навчання дослідники наголошують, що він «…забезпечує комплексну та інноваційну основу, яка

підвищує ефективність інклюзивної освіти в різних умовах. Ґрунтуючись на принципах гнучкості, справедливості та доступності, універсальний дизайн пропонує стратегії, що базуються на дослідженнях, для розробки навчальних програм, які враховують різноманітні потреби здобувачів та проактивно вирішують потенційні бар'єри в навчанні» [3]. З огляду на це, універсальний дизайн не є набором спрощень або пристосувань для здобувачів з особливими освітніми потребами, а є проактивно-партисипативним підходом до проєктування освітньо-наукового середовища, що враховує особливості усіх здобувачів. У контексті PhD-підготовки зазначене передбачає створення умов, за яких різноманітність дослідницьких стилів, когнітивних особливостей та життєвих обставин здобувачів розглядається як ресурс, а не як перешкода.

Відтак універсальний дизайн передбачає врахування і подолання потенційних бар'єрів, з якими можуть стикатися здобувачі, зокрема: фізичні (недоступність до навчальних корпусів, аудиторій, бібліотеки, конференц-зали для осіб з порушеннями опорно-рухового апарату); когнітивні (складність адаптації навчальних матеріалів для осіб з особливостями навчання); соціально-економічні (фінансові труднощі, що обмежують доступ до ресурсів та науково-практичних заходів і подій) та психологічні (стрес, тривога, адаптація тощо).

Практика застосування універсального дизайну в академії для подолання визначених бар'єрів відбувається через організацію фізичного простору, створення освітньо-наукового середовища, забезпечення соціально-психологічного супроводу учасників освітнього процесу та дослідно-інноваційної діяльності. Зауважимо, що універсальний дизайн у підготовці здобувачів PhD застосовується у декілька напрямів, а саме: у процесі реалізації освітньої складової освітньо-наукової програми, в організації і проведенні дослідно-інноваційної діяльності та як складник підготовки аспірантів до викладацької діяльності.

Створення доступного фізичного простору передбачає безбар'єрний і зручний фізичний доступ до споруд та навчальних аудиторій академії, а також наявність необхідних матеріально-технічних ресурсів для забезпечення реалізації освітньо-наукової програми. Для цього в Одеській академії неперервної освіти виділені окремі місця для паркування, які обладнанні спеціальним чином, із урахуванням додаткового простору для потреб людини, що використовує інвалідний візок. Навчальні корпуси зі сходами облаштовані пандусами, які можуть мати безліч конфігурацій та сигнальними стрічками, дверні отвори мають необхідну ширину для пересування на інвалідних візках.

Дослідницько-інноваційна та освітня діяльність здобувачів забезпечена спеціалізованими приміщеннями педагогічного хабу «Відкритий

освітній простір», який облаштований підіймальною платформою, адаптованим санвузлом, ресурсною кімнатою. У навчальних аудиторіях меблі можуть трансформуватись до потреб здобувачів, а також вимогам універсального дизайну відповідають комп'ютерні робочі місця та мультимедійне обладнання.

Організація освітньо-наукового середовища в академії [1] відбувається на основі концепції універсального дизайну, що ґрунтується на нейронаукових дослідженнях, які демонструють різноманітність способів обробки інформації людським мозком. Реалізація визначених принципів (множинні засоби представлення інформації, множинні засоби дії та експресії, множинні засоби залучення [4]), потребує врахування специфічних факторів у підготовці здобувачів PhD, зокрема: гнучкість освітніх та дослідницьких траєкторій, адаптація менторингу, створення різних форматів активностей, врахування дистанційних і гібридних форматів навчання і дослідження.

Зважаючи на те, що універсальний дизайн навчання як освітня структура інтегрує принципи когнітивної нейронауки, освіти та допоміжних технологій для підвищення адаптивності та інклюзивності методів навчання, освітніх програм та оцінювання [3], кожен здобувач PhD має персоніфіковану траєкторію освітньо-наукової діяльності, що включає розробку індивідуального плану навчання та індивідуального плану наукової роботи, множину форматів подачі інформації, інтеграції формальної, неформальної й неформальної форм гнучкі терміни виконання завдань, різноманітні способи оцінювання тощо.

Для забезпечення доступності до освітньої та дослідницько-інноваційної діяльності використовуються необхідні навчально-методичні матеріали, цифрові ресурси та ІКТ-технології, а саме: Google Classroom з адаптивними налаштуваннями, NVDA (NonVisual Desktop Access), Dragon NaturallySpeaking. Застосовуються в освітньо-науковому середовищі найбільш прийнятні для здобувачів методи і способи спілкування, зокрема української жестової мови, рельєфно-крапкового шрифту із залученням відповідних фахівців обласного інклюзивно-ресурсного центру, який є структурним підрозділом академії, а також забезпечується доступність інформації в різних форматах (шрифт Брайля, збільшений шрифт, електронний формат та інші).

Використання універсального дизайну у підготовці здобувачів PhD передбачає здійснення соціально-психологічного супроводу учасників освітнього процесу та дослідно-інноваційної діяльності. Тому з метою мотивації і підтримки здобувачів, а також виявлення їхніх потреб та допомоги у вирішенні проблем під час реалізації освітньо-наукової програми регулярно проводяться мотиваційні та ресурсні зустрічі. Це дозволяє сформувати стійкий неформальний зв'язок між аспіран-

том, науковим керівником та кафедрою, на якій виконується дисертація.

Консультативну та соціальну підтримку здобувачам PhD надає Центр практичної психології та соціальної роботи, який забезпечує реалізацію особистісно орієнтованого підходу до кожного з урахуванням індивідуальних фізичних, психічних та соціальних особливостей особистості.

Важливим в застосуванні універсального дизайну є забезпечення безоплатної допомоги здобувачам структурними підрозділами академії, участі здобувачів у науково-практичних, методичних заходах, освітньо-наукових проєктах, публікаціях у науковому журналі «Наша школа: науково-практичні студії».

Отже, універсальний дизайн у підготовці докторів філософії є стратегічним напрямом розвитку освіти й науки, забезпечує соціальну справедливість і доступність до освітньої та дослідно-інноваційної діяльності, підвищує якість дослідницької освіти, збагачує науку через різноманітність, забезпечує підготовку майбутніх лідерів інклюзивної освіти, відповідає сучасним глобальним викликам.

Література:

1. Комунальний заклад вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради». Офіційний сайт. URL: https://oano.od.ua/uk/site/title.html

2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII (редакція від 31.10.2025) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

3. Meyer, A., Rose, D. H., & Gordon, D. Universal Design for Learning: Theory and Practice. Wakefield, MA: CAST Professional Publishing. 2014. 278 p.

4. Rose, D. H., & Meyer, A. Teaching Every Student in the Digital Age: Universal Design for Learning. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development (ASCD). 2002. 216 p.

NOTES

NOTES

The project was implemented with the support of

The Center for Ukrainian-European Scientific Cooperation is a non-governmental organization, which was established in 2010 with a view to ensuring the development of international science and education in Ukraine by organizing different scientific events for Ukrainian academic community.

The priority guidelines of the Center for Ukrainian-European Scientific Cooperation

1. International scientific events in the EU

Assistance to Ukrainian scientists in participating in international scientific events that take place within the territory of the EU countries, in particular, participation in academic conferences and internships, elaboration of collective monographs.

2. Scientific analytical research

Implementation of scientific analytical research aimed at studying best practices of higher education establishments, research institutions, and subjects of public administration in the sphere of education and science of the EU countries towards the organization of educational process and scientific activities, as well as the state certification of academic staff.

3. International institutions study visits

The organisation of institutional visits for domestic students, postgraduates, young lecturers and scientists to international and European institutes, government authorities of the European Union countries.

4. International scientific events in Ukraine with the involvement of EU speakers

The organisation of academic conferences, trainings, workshops, and round tables in picturesque Ukrainian cities for domestic scholars with the involvement of leading scholars, coaches, government leaders of domestic and neighbouring EU countries as main speakers.

Contacts:
Head Office of the Center for Ukrainian-European Scientific Cooperation:
88000, Uzhhorod, 25, Mytraka str.
+38 (099) 733 42 54
info@cuesc.org.ua

www.cuesc.org.ua

European integration of Ukrainian science: issues and challenges

III International Scientific-Practical Conference
of Vice-Rectors for Research of Ukrainian Higher Education Institutions

October 23–26, 2025

Izdevniecība “Baltija Publishing”
Valdeķu iela 62 – 156, Rīga, LV-1058
E-mail: office@baltijapublishing.lv

Iespiests tipogrāfijā SIA “Izdevniecība “Baltija Publishing”
Parakstīts iespiešanai: 2025. 28. oktobris
Tirāža 100 eks.